

Verdwenen Opties

Energiepodium, 06-10-2022

De destructie van het Nordstream-systeem verandert de Noordwest-Europese energie-economie fundamenteel. Een terugkeer naar een periode met relatieve lage gasprijzen is volgens Coby van der Linde daarmee van de baan.

De sabotage van Nordstream 1 en 2 reduceert de opties van de gasvoorziening niet alleen voor deze winter, maar voor vele winters daarna. Iedere Noordwest-Europese gedachte aan een mogelijke naoorlogse terugkeer naar (iets) meer gaslevering vanuit Rusland dan nu, is hiermee van de baan. Politiek was die optie al weinig waarschijnlijk geworden, getuige de 'State of the Union' van Von der Leyen. De huidige breuk tussen de EU en Rusland is te diep en fundamenteel. Maar sommigen zullen toch af en toe aan een periode van 'daarna' hebben gedacht, als het geopolitieke stof is neergedwarreld, leiders vervangen en koersen verlegd en ook economische overwegingen weer meetellen. De destructie van het Nordstream-systeem verandert de Noordwest-Europese energie-economie echter fundamenteel. Een terugkeer naar een periode met relatieve lage gasprijzen is van de baan en relatief duur vloeibaar aardgas (LNG) zal naast Noors pijpleidingen gas de belangrijkste aardgasbron zijn in Noordwest-Europa. De Noordwest Europese economie wordt zo versneld voorgesorteerd voor een energietransitie met relatief hogere energiekosten (en meer overheidsingrijpen), als ik een recent commentaar over toekomstige energiekosten van Diederik Samson goed begrijp. Voor bepaalde industriële sectoren zullen in de huidige omstandigheden de markten met lagere energiekosten meer gaan lokken omdat de concurrentiepositie te snel teloor is gegaan.

"Er is een belangrijk politiek en sociaaleconomisch verschil tussen korte en lange pijn"

Voorafgaand aan het verdwijnen van het Nordstream-pijpleidingensysteem uit het gaslevering aanvoerpakket ontstonden serieuze barsten in de eenheid van de EU-lidstaten. Het gemor over de economische en energieconsequenties van het conflict nam in verschillende EU-lidstaten na de zomer snel toe. De flink opgelopen inflatie, voor een groot deel veroorzaakt door energieprijzen, is meer dan de in maart voorspelde beetje pijn als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Ook lijkt het conflict zich langer voort te slepen dan eerst gedacht. Er is een belangrijk politiek en sociaaleconomisch verschil tussen korte en lange pijn. Het verlies aan koopkracht is in korte tijd vrij groot geworden en grote groepen consumenten en bedrijven dreigen in de knel te komen in het staartje van de coronapandemie. De verschuiving naar de politieke flanken in Zweden en Italië was al een veeg teken dat de politieke gevolgen groot kunnen, terwijl ook de kapitaalmarkten hun duit in het zakje doen. Ook Nederland ontsnapt niet aan politiek en economisch rumoer. Het Prinsjesdagpakket stelde de gemoederen nog niet gerust.

"In de huidige omstandigheden valt een tweejaarlijkse tariefvaststelling niet meer te handhaven"

De mogelijkheden om burgers enigszins tegemoet te komen, verschilt bovendien enorm tussen de lidstaten. Duitsland kwam met een bazookapakket van 200 miljard euro om de economische pijn te verzachten van consumenten en bedrijfsleven, maar veel andere lidstaten zullen dit voorbeeld niet kunnen volgen door een veel geringere slagkracht. De ergernis bij andere EU-lidstaten over deze 'ongelijkheid', gelegen in het prudentere

overheidsbegrotingsbeleid in het verleden, verscherpt de verschillen tussen zuinige landen in Noordwest-Europa en de rest van de EU. Het Duitse steunpakket komt boven op de al enorme uitgaven aan het redden van Uniper, het sluiten van nieuwe gascontracten met de leveranciers van vloeibaar gas (LNG) zoals Qatar, en het overnemen van Russische belangen in drie olieraffinaderijen. Ook Frankrijk moest al flink in de buidel tasten om EDF te ondersteunen. In Nederland gaat de discussie vooral over indirecte steun aan de energieleveranciers. Door een prijsplafond voor consumenten in te stellen, hoopt de overheid dat er minder consumenten omvallen door het verschil met de 'markt'-prijs bij te passen aan de leveringsbedrijven. Nog afgezien van de twijfel over de signaalwaarde van de huidige prijzen, is de snelheid waarmee deze prijzen worden doorberekend aan de afnemers ook veranderd. In de huidige omstandigheden valt een tweejaarlijkse tariefvaststelling niet meer te handhaven en zijn we al overgegaan naar eens per kwartaal. Het maandelijkse doorberekenen komt steeds dichterbij en daarmee zou de sociale functie van gespreid betalen over de seizoenen ook overboord gaan. Dat laatste is best iets om bij stil te staan. De overheid moet nu bijspringen om nog iets van het sociale overeind te houden van het voorzien in een basisbehoefte. De vraag is of de voorgestelde ingreep voldoende is voor een crisis die langer duurt.

“Totdat meer LNG de internationale markt bereikt, is het vooral een verdeling van schaarste”

Gezien de ontwikkeling in Duitsland en het lot van onder andere Uniper is het de vraag of de in Nederland op te tuigen regeling voor consumenten en energie-intensief klein- en middenbedrijf genoeg is om de energiebedrijven voldoende lucht te geven om te blijven functioneren. Immers, hun risico's worden maar ten dele afgedekt en ook maar voor een voorlopig korte tijd. De Nederlandse overheid zal van de aandeelhouders van deze bedrijven ook een bijdrage verwachten, bijvoorbeeld in het blijven financieren van de enorme kasstromen. Gezien het aantal aanbieders met een verschillende omvang, soort aandeelhouders en productiefaciliteiten is het nog onzeker of daarmee ook de gezondheid van alle op de Nederlandse markt actieve bedrijven voldoende is gewaarborgd voor de komende jaren. Zo niet, dan is er een risico dat de overheid alsnog moet ingrijpen.

De vlucht naar voren in Duitsland kan gezien worden als een veeg teken dat de overheid niet de garantie heeft dat bedrijven en burgers de komende winters kunnen doorkomen zonder al te grote brokken. Dat is vooral van belang omdat de komende winter misschien niet eens de moeilijkste wordt. Immers, dit jaar konden de seizoensbergingen nog deels met Russisch gas worden gevuld, in de volgende jaren ontbreekt die optie. Totdat meer LNG de internationale markt bereikt, is het vooral een verdeling van schaarste. Het Europese LNG-'geluk' van 2022 bestond vooral uit een sterk gedaalde Chinese vraag naar vloeibaar gas door een combinatie van rollende lockdowns, een lagere economische activiteit en meer inzet van kolencentrales in ruil voor het lucratief doorverkopen van LNG uit hun langetermijncontracten.

“Kortetermijnmaatregelen repareren niet wat kaduuk is”

Het verdwijnen van de (denkbeeldige) optie om na de oorlog, wanneer dat ook is, toch weer wat relatief goedkoop gas te importeren uit Rusland heeft het vooruitzicht voor (energie-intensieve) bedrijven en consumenten in Noordwest-Europa radicaal en langdurig veranderd.

Een fundamenteel herdenken van de marktinzichting en organisatie van de energietransitie lijkt zich aan ons op te dringen als we de energie-transitie met behoud van strategische industriesectoren willen vervolmaken. Zeker als dat ook moet gebeuren zonder dramatische stijgingen van de energie-armoede van consumenten en bedrijven die de huidige marktrisico's niet kunnen dragen. Kortetermijnmaatregelen repareren niet wat kaduuk is.

Coby van der Linde